



ת.ד 102 בני ברק | פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

זכר מואמינים

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

פרשת תולדות תשפ"ד שנה י | גליון מס' 508

פרתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

משמעות האחיזה בעקב

בפרשתנו מתוארת לידתו של יעקב אבינו קדוש (בראשית כה כו): "ואחרי כן יצא אחיז וידו אחזת בעקב עשיו ויקרא שמו יעקב". הקורא פסוק זה עומד ותמה: במה גדולה חשיבותה של פעלת אחיזת יעקב בעקב עשיו, עד שנקבע שמו לדורות על שמה? וגם אחר שנבין את הסבה לכך, עדיין יש לתמה מדוע בחרו לקראו 'יעקב' על שם העקב שבו אחז, ולא על עצם פעלת האחיזה?

ה'פלי יקר' מבאר כי לאחיזת יעקב בעקב עשיו יש משמעות עמוקה, ואלו דבריו: "זה היה סימן שלעתידי יבזה עשיו את הבכורה כדבר שאדם דש בעקביו ומבזה אותו, ובאותו עקב יאחז יעקב. רצה לומר: מה שעשיו דש בעקביו - יאחז בו יעקב". וממשיך ה'פלי יקר' וכותב: "וכן כל המצוות קלות שבני אדם דשים בעקביהם והשטן מונה [מקטרג עליהם] עליהם, יאחז בהם יעקב ויקימם".

והרי הדברים מבוארים באופן נפלא: אין פגנת התורה לצני את עצם אחיזתו של יעקב בעשיו, כי אם את אחיזתו בעקב - אחיזה שהיתה לסימן והכרזה שעתידי יעקב להקפיד באופן מיוחד על המצוות שאדם דש בעקביו, ולכן נקרא שמו עליו.

יש בכך כדי להוסיף נפך על אשר כתב הרמ"ע מפאנו ('עשרה מאמרות' חקור דין ב טו) בסוד השם 'יעקב', כי 'יעקוב' - בכתב מלא הוא בגימטריה 'אמן ואמן' [צירוף המזכר כמה פעמים בתהלים], ואלו 'יעקב' - בכתב חסר הוא בגימטריה ב' פעמים 'אמן'.

השם יעקב, בכל צורה שבה יכתב, בכתב מלא או חסר, כולל בתוכו את המלה אמן פעמים, ויש בכך לחזק ולקבע פי שם זה נתן לו על דבקו ואחיזתו במצוות שאדם דש בעקביו, שאף מצות עגית אמן נמנית עמו.

אף אנו, זרע יעקב, שזכינו ב'קול יעקב', מטיל עלינו ללכת בדרכיו ולהקפיד במצוות עגית אמן. ואם נאחז בעקב מבלי להרפות, נזכה שבקרוב יקיים בנו הכתוב (עובדיה א כא): "ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה".

בקריאת 'ידו אחזת בעקב',
שבט שלום

298 213 מחולקת

בני אמונים

בני התפלה בפרשה

מעם התפלה בשתי זוויות

"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו" (כה כא)

את המלים "לנכח אשתו" פרש רש"י (ע"פ ב"ר סג ה): "זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת". וכמה באורים נאמרו בטעם שהתפללו באופן זה:

הט"ז באר שפיין שעבודת התפלה היא כעבודת הקרבנות (ברכות כו ב), דומה היה החדר שבו התפללו יצחק ורבקה למזבח. מתוך כך, כפי שדם הקרבנות היה נתן בשתי קרנות המזבח העומדות זו כנגד זו באלקסון ובאופן שהיה מתפשט לכל ארבע רוחות המזבח "שתים שהן ארבע", כך אף יצחק ורבקה התפללו בשתי זוויות החדר זה מול זה באלקסון, כדי שתהא תפלתם מכוונת כנגד ארבע רוחות ('דברי דוד').

רבי חיים הלוי הורוביץ באר בשם זקנו רבי פנחס: במסכת בבא בתרא (כה א) אמרו חכמים שעלינו להחזיק טובה לאבותינו על כך שהודיעונו שיש לפנות בתפלה לצד מזרח. מעתה יש לבאר, כי יצחק ורבקה שבזמנם טרם ידעו לאיזה צד יש לפנות בתפלה, בחרו לעמד בשתי זוויות הבית - זה בזוית מזרחית-דרומית, וזו בזוית מערבית-צפונית. כך היו בטוחים שבכל מקרה תפנה תפלתם לכיוון הצד שבו ראוי להתפלל (מים חיים [דיהנפורט ת"נ]).

באור נוסף לדברים אמר רבי דוד טעביל, רבה של ליסא: במסכת בבא בתרא (שם) אמרו חכמים שהרוצה להחכים תפלה לצד דרום, ואלו הרוצה להעשיר יתפלל לצד צפון. לפיכך התפללו יצחק ורבקה בשתי זוויות שונות; יצחק, שהיה בבחינת עולה תמימה, לא עלה בדעתו להתפלל על עניני העולם הזה כלל, הוא בקש רק להעמיד בן לעבודת ה', ועל כן התפלל בזוית דרומית - צד

החכמה. ואולם רבקה דאגה שנוסף על כך יזכה בנם גם בברכת העולם הזה, ועל כן נעמדה להתפלל בזוית צפונית - צד העשיר ('נפש דוד').

יעקב אינו יכול שלא להזכיר שם שמים

"ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני" (כו כ)

רש"י מפרש (ע"פ ב"ר סה יט) שבכך שהזכיר יעקב שם שמים, התעורר חשדו של אביו שמא אין זה עשיו, וכך אמר: "אין דרך עשיו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר: 'כי הקרה ה' אלקיך לפני'".

מבאר ה'אמרי אמת' (תרע"ב): אף שיעקב אבינו ידע שהוא מספן את עצמו באופן דבורו, בכל זאת לא חקה את דבורו של עשיו, זאת לפי שלא היה מסוגל להמנע מלהזכיר שם שמים, ולו לרגע אחד.

'הקל' בכתב חסר

"ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב והידיים ידי עשיו" (כו כב)

דרש רבי יוחנן לוריא, מחכמי אשכנז הקדומים: תבת "הקל" נכתבה בכתב חסר, כבכיול נכתב "הקל קול יעקב", ולמדנו שאפלו הקל שב'ישראל, כאשר הוא נושא קולו בתפלה בכונה מתקבלת תפלתו ('משיבת נפש').

ה'צמח צדק' הוסיף ודרש כי בכך שכתבה התורה: "הקל קול יעקב" - תחלה בכתב חסר ולאחר מכן בכתב מלא, רמזה היא לסדר התפלה שתקנו חכמים: תחלה מתפלל הצבור בלחש ללא השמעת קול, ולאחר מכן חוזר הש"ץ ומתפלל בקול (אור התורה פר' וישב).

ברכת 'הגפן' שפעלה ישועות

היה זה בערב שבת קדש, באחת מהפעמים הרבות שבהן הגיע האדמו"ר רבי שלמה הכהן מראדומסק, בעל התפארת שלמה, לעשות את השבת במחיצת מורו ורבו, הסבא קדישא מראדושיץ, אשר באותה עת כהן כרבה של פשדבורז'.

עד מהרה פשטה השמועה בקרב עדת החסידים כי הלילה עומד הרבי לפעל אותות ומופתים, להשיח אלמים ולהשמיע חרשים... ובלייל שבת זו המה היכל בית הכנסת של הסבא קדישא מפה לפה.



הכניסה לעירה ראדושיץ שפולין

להתענגן מפיו מהיכן בא ובמה הוא עוסק לפנקסו. האיש השיב בידיש השזורה בניב גרמני בולט, כי הוא בן לאחת מקהלות הקדש הוותיקות בגרמניה. אחר הרחיב לתאר את העסקים הגדולים והמסעפים שהוא מנהל, וצין כי הוא משתדל לסחר בצדק ובישר, ובחסדי ה' אף זוכה לברכה גדולה בעסקיו.

"ומה הביאך לכאן?" שאל הסבא ברה, ובתגובה התכרכמו פניו של היהודי והוא אמר במרירות: "הגעתי לכאן בעבור בני יחיד, מחמד עיני, אשר לדאבון לב נולד כשהוא חרש-אלם. מיום לדתו ועד עתה כבר הספקתי לפקד את חדריהם של הבכירים שברופאים, אך כלם גלאו מלמצא לו תרופה. הגעתי לכאן כתקנה אחרונה, כיון ששמעתי כי כחו של הרבי גדול לפעל ישועות".

"ישית נא עלי הרבי כל סכום שיחפץ", הכריז האיש, "מוכן אני לותר על רב ממוני ובלבד שיחיש ישועה לבני הסובל".

הבית הסבא קדישא באורחו במבט רחום ואמר לו: "יקרי, לא אקח ממך ולו פרוטה אחת. הן כבר הוצאת די בעבור רפואת בנה, וחבל... הן רפואתו אינה תלויה אלא ב'חוט השערה'..."

"בחוט השערה?" התפלא האיש, והרבי הסביר: "כדי שבנה יתרפא כאחד האדם, אינך זקוק אלא לקבל על עצמך ברצינות לגדל זקן ופאות!"

"לגדל זקן ופאות?!" האיש כמעט התמוטט תחתיו, "אינני מסגל! הן אם אסתובב כך בסביבת מגורי יאמרו עלי שהשתגעתי... איש לא ירצה לעשות אתי עסקים עוד".

האיש התחנן להקלה בגור הדין... אך הרבי לא ותר.

"לכל הפחות ימתין לי הרבי שבועים עד שאתחיל לגדל את זקני ופאותי", בקש האיש, אחר שזכנע, והסביר: "בעוד ימים ספורים אחותי מתתנת את בתה, כל בני משפחתי אמורים להשתתף בחתונה, ואיך אשא פני להסתובב ביניהם בשער מגדל... מבטיח אני כי בעוד פשבועים, לאחר החתונה, אחזר לכאן ואעשה כל אשר ישית עלי הרבי".

"לא ולא!" לבש הרבי תקיפות. "כדי שבנה יושע פנגד דרך הטבע, עליך לעשות מעשה של מסירות גפש שלא כדרך הטבע. אתה חב להתחיל כבר עכשו, אין

לך בררה אחרת!" משראה כי כלתה אליו הרעה, לא נותרה לו כל בררה והוא הבטיח: "הריני מקבל על עצמי מיום זה והלאה להתעטר בזקן ובפאות, ובלבד שבני יקרי יזכה לישועה". או אז פשט חייוך על פני הרבי והוא אמר לאיש: "שוב נא לאכסניתיך, וחזר לכאן הערב לעריכת הטיש יחד עם בנה, ובעזרת ה' נזכה לראות יחד נסים ונפלאות".

עד מהרה פשטה השמועה בקרב עדת החסידים כי הלילה עומד הרבי לפעל אותות ומופתים, להשיח אלמים ולהשמיע חרשים... ובלייל שבת זו המה היכל בית הכנסת של הסבא קדישא מפה לפה.

הס השלך בקהל כאשר התישב הרבי לעריכת השלחן הטהור, כשליצדו תלמידו הנאמן, הרבי בעל התפארת שלמה מראדומסק. בקצה השלחן ישב מידענו, האורח מגרמניה, כשבנו החרש-אלם עומד לצדו.

הרבי החל באמירת 'שלום עליכם' בנגון עורג, ולאחר ששורר את יתר הזמירות והבקשות הנהוגות לומר לפני הקדוש, פנה לקדש על הכוס בסלודין.

לאחר ששתה את רב הכוס, פנה הסבא קדישא אל התפארת שלמה שישב לצדו, ובקשו שיניח את ידו תחת ידו האוחזת בכוס. או אז פנה הרבי לנער וצוה עליו לומר אחריו את הברכה, מלה במלה, כדי שיוכל לטעם מכוס הברכה. לתדהמת כלם הילד שמע את הבקשה ונענה מיד בחיוב. עתה המתינו הכל לראות את חציו השני של הנס, אשר גם הוא לא אחר מלבוא; הרבי החל לברך, והסובבים נרעשו לראות כיצד הנער מחרה-מחזיק אחריו. הרבי אומר "ברוך", והנער אומר "ברוך"; "אתה", והנער אמר "אתה"... כך, מלה אחר מלה עד שלמד לומר את כל הברכה.

משסים הנער לברך הגיש לו הרבי את הכוס, והוא שתה את שיריה לעיני אביו המתניח בבכי של אשר ושמחה.

עם צאת השבת יצא היהודי חזרה לכוון ביתו, כשבנו בעל הנס צועד לצדו, ופיו אינו חדל מלדבר... לא במפתיע הופיע בחצר הרבי שוב לאחר תקופה קצרה כשהפעם היתה חזותו שונה לגמרי; יצא בלא חתימת זקן, ושב בחתימת זקן.

הוא החליט לחסל את עסקיו בגרמניה ולעבר עם משפחתו להסתופף בצלו של הסבא קדישא, פועל הישועות מראדושיץ, והיה לחסיד אמתי בכל לבו ונפשו.

נפלאות התפארת שלמה' אות פח

על הנוצע להמתין לעניית אמן

עניית אמן אחר ברכה נחשבת כחלק מהברכה, ואין הברכה מסתיימת ונשלמת אלא בסיום האמן הנענית אחריה. לפיכך המברך על הפת להוציא את המסבים ידי חובתם, ימתין מלבצעה עד שתסתים עניית אמן מפני רבם. שכן אין לבצע לפני סיום הברכה, וכאמור, עד שלא סימו רב הצבור לענות אמן לא הסתיימה הברכה. אמנם אין הנוצע צריך להמתין אחר המעוט המאריכים בעניית אמן יותר מן הראוי. יש הסוברים שגם באפן שהנוצע אינו מוציא את המסבים ידי חובת ברכה, אלא כל אחד מברך לעצמו, לא יבצע עד שתכלה עניית אמן מפני רב המסבים.

מקורות ובאורים:

במסכת ברכות (מא) מורה הריטא שהמברך על הפת לא יבצעה קדם שתכלה עניית אמן מפני השומעים. בטעם הדבר פרש רש"י (שם ד"ה עד): "שאף עניית אמן חלק מן הברכה", ולפי שאין לבצע לפני סיום הברכה יש להמתין עד שסימו השומעים לענות אמן. על פי זאת פסק הש"לחן ערוך' (קסז טו) שצריך הנוצע להמתין על עניית האמן של המסבים, ופרש המ'שנה ברורה (שם פה): "שגם עניית אמן מפלל ברכה היא". הש"פתי חקמים' (ברכות שם) מבאר שאף הסבה לכך שיש לענות אמן מיד עם סיום הברכה (כפי שפסק הרמ"א קכד ח) היא משום שהיא חלק מן הברכה (וראה עוד בשו"ע שם ב ובס" ככד ע"ג יא ובדברי הפוסקים שם). בעל המ'שפנות יעקב' מוסיף וכותב בספרו 'קהלת יעקב' (ברכות שם): שאף מן שדמו חקמים (ברכות נג ב) את המברך 'לגולר' שהוא חיל פשוט הפותח את המלחמה, ואלו את העונה אמן 'לגבור' המנוצח ומסים את המלחמה, משמע שעניית אמן היא סיום וגמר הברכה.

בגמרא (שם) מבאר רב חסדא שפונת הריטא היא שיש להמתין

רק עד שתכלה עניית אמן מפני רב העונים, לפי ש"כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". ובארו התוספות (שם ד"ה כל) שכשפאריך יותר מדי, הרי הוא מוציא את תבת אמן ממשמעויתה. על פי זאת פסק השו"ע (שם) שיש להמתין "עד שיכלה אמן מפני רב העונים" ומוסיף המשנ"ב (שם פה): "אבל המעוט המאריכים יותר מדאי אין צריך להמתין עליהם". הגר"ש אלישיב מבאר שהטעם שצקטו לשון רב ומעוט הוא רק לפי שבדרך כלל הרב נוהג כשורה. אמנם להלכה אין הדבר תלוי ברב ומעוט, אלא לנוהגים כשורה יש להמתין גם אם הם המעוט, ולנוהגים שלא כשורה אין להמתין גם אם הם הרב (הערות רבנו הגר"ש אלישיב ברכות שם).

בספרו 'ראש יוסף' (ברכות שם) מסתפק ה'פרי מגדים' האם דברי הגמרא שאמן מפלל הברכה אמורים רק כאשר המברך מוציא את השומעים ידי חובה, או גם כאשר אדם מברך לעצמו. ופשוט שאמן מפלל הברכה גם כשאדם מברך לעצמו, וכן פסק להלכה ב'פרי מגדים' (שם א"א לו). אף ה'כף החיים' (שם קכ) פסק כן. וראה בספר 'דרכי חיים' (הלכות אמן חלק ט) שכתב שיש להחמיר כדעה זו. ואולם הש"לחן ערוך הרב' (שם ג) חולק וסובר שעניית אמן מפלל הברכה רק כאשר העונים יוצאים ידי חובתם בברכה זו ולא כאשר כל אחד מברך לעצמו. והנה דעת המ'שנה ברורה' צריכה עיון; שמחד גיסא פסק כאן (ס"מ פד) כדעת הש"לחן ערוך הרב' שדין זה אמור רק כשמברך להוציא, ואולם לעיל (קכד ח) נקט ב'באור הלכה' להדיא כדעת ה'פרי מגדים' שדין זה נאמר גם כשמברך לעצמו.

ב'דברי חמודות' (ברכות פ"ז אות לה) כתב שהלכה זו נוהגת בכל ברכות הנהגין שאין למברך לטעם עד שתכלה עניית אמן מפני רב העונים, שאז הוא סיום הברכה, אלא שבברכת הפת יש להמתין אף מלבצע, לפי שאף הבציעה דינה להעשות רק לאחר סיום הברכה. וראה בספר 'דרכי חיים' (שם) שכאשר שני אנשים מברכים יחד, וסיים השני בתוך כדי דבור מעת שסיים הראשון לברך, על הראשון להמתין מלטעם עד שתכלה עניית אמן גם מפני העונים על ברכת השני.

אוצרות אמונים

עניית אמן – יסוד האמונה

אמן בכונה מקדשת את האדם

הש"ה הק' (מסכת יומא דרך חיים תוכחות מוסר אות קצח) מביא בשם תלמידי האר"י שעניית אמן בכונה מקדשת את האדם. על פי זאת באר בספר 'מנחיל אמונה' (אות כד, וראה שם אות י) את הסבה לכך שישעיהו הנביא נענש (ראה ימות מט ב) על אומר (ו ה): "ובתוך עם טמא שפתיים אנכי ישב", כך:

דרשו חקמים (אגדת בראשית פרק עט) שכשראה ישעיהו הנביא שאפלו עמי הארצות שאינם יודעים את מצוות התורה, מקבלים

שכר רב כאשר הם מקפידים על עניית אמן בכונה, פתח והודה: "ה' אלקי אתה ארוממה אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן", כלומר; הריני מודה לך על הפלא שעשית שנתת עצה שלא יקפח שכרם של עמי הארצות הרחוקים מתורה, בכך שנתת להם את מצות עניית אמן ששכרה רב עד מאד. מדברי המדרש משמע שבדורו של ישעיהו הקפידו ישראל על עניית אמן בכונה. משום כך נענש ישעיהו על שכנה אותם "עם טמא שפתיים", שכן גם אם יצאו מפיהם דברי טמאה, מכל מקום אין לכנותם כך כל זמן שמקפידים הם על עניית אמן שכאמור מקדשת את האדם.

אמן מצילה ב'בית חורון'

בעוד הילדים והוריהם סובבים בינות למדפים העמוסים, נצלו שני בני עולה ישמעאלים את מזג האויר הסוער ששרר באותו יום, חתכו את גדר הישוב ונכנסו לתוכו, כשפליהם עמוסים בכלי משחית. בחמת רצח הם התקדמו לעבר גן הילדים והצרכניה הסמוכה לו, תוך שבדרךכם הם רוצחים אשה צעירה שנקרחה בדרךכם, הי"ד.

רגע לפני שעמדו להפגס למפלת יצאה ממנה אשה מבגרת, שהיתה לא אחרת מהגננת בגן הילדים הסמוך. פראי האדם מהרו לפגוע בה בסכיניהם, אולם בארץ נס ופלא, בעודה פצועה, היא הצליחה להמלט מפניהם לתוך מכונית שחלפה בפניו הסמוך ונהגה הבחין במתרחש. היא נסה מהמקום לא לפני שהמחבלים השליכו לעברה מטען נפץ מאולתר שהיה ברשותם, שופץ את שמשות הרכב אך בדרך מופת לא גרם לגזק משמעותי.

משם מהרו המחבלים לעבר הצרכניה שהיתה עמוסה באותה שעה בקונים, ביניהם ילדי הגנים והורים. הם השליכו לתוכה מטעני נפץ, ולאחר שבגס מפלא ובחסדי שמים הם לא התפוצצו, נסו להפגס לתוכה ולדקר את הנוכחים. למרבה הנס הצליח בעל החנות להניסם באמצעות עגלת קניות פשוטה.

גם במאבטח הישוב שחש למקום כדי להרגם, נסו הללו לפגוע באמצעות כלי המשחית שהיו ברשותם, אולם בטרם עלה זממם בידם הם נפלו מתבוססים בדםם.

"קשה להתעלם מיד ההשגחה שנגלתה אל מול עינינו", מסים כותב המכתב, "והובילה לכך שסעודת האמנים עתירת הסגולות תתקיים דוקא באותו יום שבו חפצו אותם רשעים לפגוע בכמה שיותר מבני הישוב, וכך תביא להצלתם המפלאה של הגננת ושל הילדים שהשתתפו בה".

לפניכם ספור הצלה שנושלח אלינו לפני כמה שנים, בידי מי שהיה עד למעשה, מתושבי הישוב 'בית חורון' שבמזרח הרי בנימין, בו התרחש באותה עת פגוע דמים אכזרי שבגס הסתים במעוט נפגעים:

ט"ו בשבט הגיע לגני הילדים שבבית חורון, ובלב הילדים שמחה וצהלה. בשנה זו החליטה אחת הגננות לערוך 'סעודת אמנים' מרשימה לכל ילדי הגנים, ובכך להרוות, מלבד אכילת פרות כמצות היום, גם החדרת מלוא חפנים אמונה בילדים הרכים, ובד בבד לאסוף מאות רבות של זכיות ושל מלאכים טהורים שיהיו מליצי ישר על הישוב ועל עם ישראל כולו.

בימים שקדמו לחג הסבירו הגננות לילדים את מהותה של מצות 'אמן'; הן הסבירו לילדים במלים פשוטות כי עניית 'אמן' חותמת ומשלימה את הברכה, ומכל אמן נברא מלאך טהור. הן אף הזכירו להם את דברי חז"ל בשבט עניית אמן, ואת השכר המפלא שהבטיחו למקפיד על כך: "פותחין לו שערי גן עדן", ועוד.

כך, בהגיע היום המיוחד כבר היו הילדים מוכנים ומזמנים לקיים את המצוה, ובשעה היעודה הצטרפו ילדי הגנים יחדו לסעודת אמנים' כיד הפלך. במהלך הסעודה ברכו הילדים בשמחה על הפרות המגונים שהגישו לפניהם, וענו זה אחר זה אמן בקול ובכוונה.

זמן קצר לאחר מכן התברר כי המלאכים הטהורים שעלו מאותם אמנים שיצאו מפיות טהורים של ילדי החמד שלא טעמו טעם חטא, עמדו לזכות הישוב כולו, ובשעה המתאימה סוככו על תושביו בכנפיהם וגוננו עליהם מפגע רע וצוקה.

שעת סיום הגן הגיעה. רבים מההורים שנטלו את ילדיהם מהגן צעדו מיד לעבר הצרכניה המקומית ששכנה במבנה הצמוד, כדי לרכש מצרכים לקראת השבת הקרובה. רבע שעה לאחר מכן,

שערי גן עדן

עניית אמן במשנת בעל ההלואה

האמן היא החלק העקרי בברכה

אמרה מפורסמת המלמדת על גדל מעלתה של עניית אמן נכפלה ונשנתה בשני מקומות בתלמוד; במסכת ברכות (נג ב) ובמסכת נזיר (סו ב): "רבי יוסי אומר: גדול העונה אמן יותר מן המברך". אמר לו רבי נהוראי: 'השמים [לשון שבועה]! כך הוא. דע, שהרי גולגרים [=חילים פשוטים] מתגרים במלחמה, וגבורים נוצחים". כלומר: כפי שבעת מלחמה החילים הגבורים הבאים באחרונה מכריעים את המערכה, כך העונה אמן אחר הברכה, "משבח מן המברך" (המפרש' נזיר שם ד"ה שהרי).

בעל המשפנות יעקב מבאר ('קהלת יעקב' ברכות מו א) שמכך שחכמים (ברכות נג ב) משוים את האומר ברכה לחיל פשוט הפותח במערכה, ואלו את העונה אמן לחיל גבור המנצח ומכריע את המערכה, נתן ללמד שתי נקודות יסודיות בגדרה של עניית אמן:

- א. כשם שהגולגרי והגבור במשל המובא בגמרא עוסקים באותה מערכה, כך בגמרא - הן המברך והן העונה אמן עושים יחד פעולה אחת, ומכאן שהאמן היא חלק מן הברכה.
- ב. כשם שנצחון המערכה תלוי בגבורים, אליהם המטילו חכמים את העונה אמן, כך 'עקר קיום הברכה הוא בעניית אמן'.

ה'משפנות יעקב' ו'בבסלו תר"ה



תמונה ישנה של בית העלמין היהודי בקרלין שבבלרוס

רבי יעקב ברוכי נולד בשנת תקמ"א בעירה מינסק, לאביו רבי אהרן שהיה בנו של תלמיד הגר"א רבי ברוך משקלוב. משחר ילדותו התפרסם כעלוי נפלא ומשגדל נסע ללמד בישיבת וולוז'ין ונמנה עם גדולי תלמידיו של ראש הישיבה רבי חיים מוולוז'ין.

רבי יעקב נסה תחלה להתפרנס ממסחר, ולאחר שלא עלה הדבר בידו קבל על עצמו את על הרבנות. תחלה בעירה ד'וד-רדוק' ולבסוף בקהלת קרלין המעטירה בה, שעל שמה כנה 'רבי יעקב קרלינר'. בשנת תקצ"ח הדפיס את ספר תשובותיו 'משפנות יעקב' שהרעיש בגאונותו את עולם התורה. ספרו השני 'קהלת יעקב' הדפיס שנתיים אחר פטירתו.

בצהרי יום חמישי ו' בבסלו תר"ה נפטר רבי יעקב והובא לקבורה בבית העלמין בקרלין.